

Asmae El Moudir, *The mother of all lies*
(Kadib Abyad)

Marokko, 2023, 97 minuten

Acht jaar deed Asmae El Moudir over *The mother of all lies*, waarin ze op zoek gaat naar de verborgen geschiedenis van haar familie. Een geschiedenis van drie generaties onder één dak in een straatje in Casablanca. Een zoektocht waarin tevens een donkere periode uit de geschiedenis van Marokko wordt belicht; de 'loden jaren' waarin het regime van koning Hassan II de bevolking met terreur onderdrukte en democratische stemmen tot zwijgen bracht. Het dieptepunt daarvan vormde het gewelddadig neerslaan van de 'broodopstanden' in mei 1981, waarbij meer dan zeshonderd onschuldige burgers werden gedood. Een gebeurtenis die ook diepe sporen naliet in de straat van haar familiehuis, maar waarover amper werd gesproken.

El Moudir vond een bijzondere manier om het verhaal over die verzwegen geschiedenis te vertellen. Samen met haar vader Mohamed maakte ze in een atelier een miniatuurversie van de straat en an-

dere belangrijke plekken. Mohamed vervaardigde het exterieur, maar ook alle kamers, uit eenvoudige materialen zoals hout, klei en stof. Tevens maakte hij poppetjes van alle betrokken personen uit de straat: het gezin met grootmoeder Zahra, haar zoon (vader Mohamed) schoondochter en kleindochter (El Moudir zelf). Daarnaast de activistische buurman die dertien jaar in de gevangenis doorbracht, de stille buurman die als jongeman opgepakt werd, het vermoorde buurmeisje Fatima en vele naamloze anderen.

In het grote atelier staan tafels waarop de straat met de huizen met gekleurde luiken en lampjes te zien zijn. Met de poppetjes worden zo de verhalen in beeld gebracht, want: 'De pijn van de stilte kan alleen gevoeld worden als ze doorbroken wordt.' Dit zegt El Moudir in een voice-over halverwege de film. We zijn daar dan al getuige van. Alle personen van het verhaal zijn ook in het atelier aanwezig. Aan het begin van de film komt de een na de ander schuchter binnen en kijkt verlegen en verwonderd naar het poppetje dat van hem of haar gemaakt is. Ze verhouden zich glimlachend of afwijzend tot hun eigen evenbeelden. Allen maken deel uit van

het verhaal en terwijl we de geschiedenis via de poppetjes en de miniaturen te zien krijgen, zien we ook hoe deze mensen zich tot hun verleden verhouden. Ieder op z'n eigen manier, ieder met z'n eigen pijn. De verschillende tijden en perspectieven lopen zo op natuurlijke en organische wijze door elkaar heen.

Het levert indringende en intieme momenten op. Het voelt soms aan als een therapiesessie; een ruimte om zich uit te spreken over wat is ervaren en beleefd. Allen zijn beschadigd, door de tijd, de gebeurtenissen en door elkaar. Met grootmoeder in het middelpunt als de terroriserende matriarch. Zij houdt door alles heen vast aan een ondoorgroen-delijke code van zwijgen. De foto van koning Hassan II wordt door haar als het icoon van een heilige aanbeden. Ze uit zich permanent bestraffend en corrigerend tegenover iedereen; haar schoondochter, de vrienden, haar kleindochter. En toch zegt haar zoon: 'Ik houd van haar. Zij doet alles om ons te beschermen.' Op de beruchte dag van de demonstraties sloot zij ramen en luiken, trok zich terug en sloot haar ogen en oren voor het geweld. En ook in het heden houdt ze daaraan vast. Het levert een conflict op met de stille buurman Abdallah; haar verzwijgen is onverdraaglijk voor hem.

Zijn verhaal vertelt hij in de meest aangrijpende scène uit de film. Met behulp van de miniatur-gevangenis en verschillende poppetjes, waaronder die van hemzelf en een aantal soldaten, vertelt hij wat hem is overkomen in de dagen na het bloedig neerslaan van de demonstratie. Hijzelf was bij de demonstratie niet aanwezig, maar werd de dag erop thuis door soldaten opgepakt. Met vele anderen werd hij in een cel van twaalf vierkante meter geduwd in de brandende hitte. De een na de ander stierven de mannen en jongens; alleen hij overleeft de hel. In zijn vertellen wordt zichtbaar hoe diep die ervaring zich in zijn lijf heeft genesteld.

The mother of all lies toont ons hoe wezenlijk metaforen en beelden zijn om ervaring te kunnen vertellen. De verbeelding kan helpen afstand te nemen; een poppetje is anders dan jij, maar toch ben jij het. Door die afstand ontstaat de mogelijkheid om het onzegbare te zeggen, zodat wat niet getoond kan worden, toch verbeeld wordt. Zo kan de stilte die met het verschrikkelijke omgeven is, doorbroken

worden. En daarmee kan misschien, ondanks alle pijn, ook een vorm van heling ontstaan.

Aan het einde van de film leidt Mohamed – zijn baard geschoren en met een petje op – zijn vrouw naar een nieuwe opstelling van de miniaturen. Het is dezelfde straat waar de terreur plaatsvond, alleen nu in een nieuwe compositie. Het is een prachtig droombeeld. Alles is er weer, maar nu het is feest; overal ballonnen, kleurige lampjes en flanerende mensen op straat. Ook de doden zijn aanwezig: de portretten van de vermoorde demonstranten zweven op wolken tegen de muur. En Fatima, het twaalfjarige meisje uit de straat dat op die gruwelijke dag als een van de vele onschuldigen vermoord werd, is erbij. Ze zit op de rand van het cellencomplex, om toe te kijken en weer onderdeel uit te maken van de geschiedenis. Zo kan de verbeelding niet alleen ruimte bieden aan verzwegen en verborgen pijn, maar maakt ze ook een nieuwe werkelijkheid mogelijk en biedt ze ruimte aan hoop.

Martijn Rozing is geestelijk verzorger en zorgethicus bij het IJsselland Ziekenhuis te Capelle aan den IJssel. Daarnaast verzorgt hij filmavonden. E-mail: martijn.rozing@gmail.com.

Erik Olsman, Bernice Brijan, Sujin Rosie & Hanneke Muthert, **Recovery. The interface between psychiatry and spiritual care**

Eburon, 2023, 188 p.

In *Recovery* draait het om herstel van de verbinding tussen psychiatrie en geestelijke zorg. Met andere woorden: om de verbinding tussen een wetenschappelijke discipline waarin de mens wordt gezien vanuit een biopsychosociaal model, en de theorie en praktijk van de geestelijke zorg waarin de mens eerder wordt bekeken als relationeel, narratief, moreel en spiritueel. Op de achtergrond spelen de tegenstellingen die zijn ontstaan in het spoor van de ontwikkeling van de menswetenschappen naar het natuurwetenschappelijk model vanaf het einde van de achttiende eeuw. Daarin ligt de nadruk op rationaliteit en reductionisme. In de psychiatrie is de classificerende en kwantificerende aanpak van de *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (DSM) te beschouwen als uitvloeisel hiervan.